Никодиновски, Звонко - Фигуративните значења на вошката во француксиот и во македонскиот јазик (стр. 1-14), од книгата *Фигуративните значења на инсектите во францускиот и во македонскиот јазик,* 2 - ри Август С, Штип, 2007 (2016), 636 стр.

ФИГУРАТИВНИТЕ ЗНАЧЕЊА НА ВОШКАТА ВО ФРАНЦУСКИОТ И ВО МАКЕДОНСКИОТ ЈАЗИК

§ 1. Вошката го зазема петтото место меѓу инсектите во францускиот корпус од базата по бројот на јавувања (**82** единици со фигуративно значење или **7,76 %** од вкупно 1056 единици), додека во македонскиот корпус таа е многу позастапена и се наоѓа на трето место (**48** единици или **12,79 %** од вкупно 407). Вошката не се среќава во митологиите (поточно во речниците на симболи) така што не ја знаеме нејзината вредност во разните култури.

А. Вошката во францускиот јазик

а. Семиолошки признаци

§ 2. Признакот **ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ** е претставен во **5** единици во францускиот корпус од базата и со **6,09 %** се наоѓа на трето место меѓу четири групи признаци. Овој признак е застапен со следните особини: **изглед**, **големина** и **ќоравост**.

Особината **изглед** симболизира најпрвин **грдост**: (1) Ⓕ **laid comme un pou** = «très laid» (*Lexis)*, потоа и **валканост, нечистотија**: (2) Ⓕ **sale comme un pou** = «très sale. Naïve métonymie anthropomorphique - le pou est jugé sale parce que celui qui a des poux est tel» (*Rey-Chantreau)*.

Особината **големина** симболизира **нешто ситно, дреболија** а ситното упатува на **ситничарење**: (3) Ⓕ **chercher des poux dans la paille** = «*vx.* s'occuper de choses insignifiantes; faire des critiques infimes et sordides» (*Rey-Chantreau*), **скржавост**: (4) Ⓕ **écorcher les poux pour en avoir la peau** = «*XVII s.* être d'une avarice sordide» (*Rey-Chantreau)* (ова е варијанта на фраземата наведена под број 83 меѓу единиците со болва во францускиот јазик).

Особината **ќоравост** е претпоставена особина кај вошката и таа е земена во антифрастична употреба со значење на **сиромашен**: (5) Ⓕ **riche comme un pou borgne** (*Widmer: Suisse)*.

§ 3. Признакот **ОДНЕСУВАЊЕ** е претставен во **11** единици од базата и со **13,41 %** се наоѓа на второ место меѓу четири групи признаци. Овој признак е застапен со особините: **исхрана**, **мрзливост**, **размножување**, **избувливост** и **однесување според времето**.

Nikodinovski, Zvonko - Figurativnite značenja na voškata vo francuskiot i vo makedonskiot jazik (str. 1-14), od knigata *Figurativnite značenja na insektite vo francuskiot i vo makedonskiot jazik,* 2 - ri Avgust S, Štip, 2007 (2016), 636 p.

Особината **исхрана** симболизира најпрвин **вообразеност, надуеност**: (6) Ⓕ **fier comme un pou (sur son fumier, sur un chignon)** = «les poux sont assimilés à la vanité, à l'orgueil. L'explication en réside dans un jeu métaphorique. L'image ‘gonflé comme un pou’ évoque au sens littéral le pou gorgé de sang. Elle devient au sens figuré, à cause du double sens du terme ‘gonflé’: "vaniteux comme un pou "» (*Sagesses du corps, p. 120),* (7) Ⓕ **se (re)dresser (se carrer) comme un pou sur une gale (un tignon, un chignon)** = «se dit d'un pauvre orgueilleux» (*Rolland, t. 3, 254: Doubs)*, (8) Ⓕ **pou revif** = «c.-à-d. ressuscité, au figuré celui qui, après avoir été dans l'infortune, sort d'embarras et fait l'arrogant» (*Rolland, t. 12, 162)*, а потоа и **радост, уживање**: (9) Ⓕ **bicher comme un pou (comme un pou dans la crème frîche)** = «*fam.* être ravi, jubiler» (*Rey-Chantreau)*.

Особината **мрзливост** симболизира **мрзливост**: (10) Ⓕ **faignant comme un pou** = «paresseux» (*Rolland, t. 12, 164: Marne*).

Особината **размножување** симболизира најпрвин **заснованост на гласините**: (11) Ⓕ **Point de lans sans poux** = «pas de feu sans fumée = lorsqu'un bruit, une nouvelle se répand, il y a souvent quelque chose de vrai au fond» (*Gai Parler)*, а потоа и **сиромаштија**: (12) Ⓕ **L'argent fait l'argent, les pouils font les lants** = ««богатството и сиромаштијата се наследни» (*Rolland, t. 12, 166: Belfort)*.

Особината **избувливост** симболизира **колерик, лесно избувлив човек**: (13) Ⓕ **râler (rouspéter) comme un pou** (*Rey-Chantreau)*, (14) Ⓕ **Thomas le Pou-ardent** = «surnom d'un individu en Champagne, au moyen âge» (*Rolland, t. 12, 156)*, (15) Ⓕ **Quel est l'animal le plus hardy? c'est le pou, cet animal est si genereux qu'il ne craindra pas d'attaquer un gros guex de l'escole Saint-Germain et de le prendre au collet** (*Rolland, t. 12, 172)*.

Особината **однесување според времето** ја среќаваме во едно верување: (16) Ⓕ **Pas de bises d'avril, pas de poux** (*Proverbes de Savoie*).

§ 4. Признакот **ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ДРУГИТЕ ЖИВОТНИ** е најмалку застапен во корпусот. Го среќаваме во две единици од кои едната е афоризам во кој **ситноста** на вошката е сопоставена на **големината** на **лавот**: (17) Ⓕ **La démocratie? Savez-vous ce que c'est? Le pouvoir pour les poux de manger les lions** (*Delacour: Clémanceau)*, а другата е споредбена фразема во која како парник на вошката се јавува **мајмунот**: (18) Ⓕ **remuer les babines comme un singe qui cherche poux en teste** (*Rolland, t. 12, 164: XVII s.)*.

§ 5. Признакот **ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ** е секако најброен и тој се јавува во **64** единици од базата што претставува **78,05** %. Овој признак може да се подели во две подгрупи и тоа: **а)** однесување меѓу вошката и човекот и **б)** однесување меѓу човекот и вошката.

а) Однесување меѓу вошката и човекот

Вошката, исто како и болвата, е **незгоден паразит кој ги напаѓа луѓето и им ја цица крвта**: (19) Ⓕ **Vieux pou!** = «se dit d'un parasite, d'un individu qui paraît prêt à nous sucer le sang ...» (*Edouard)*, (20) Ⓕ **Puce, merde, pou et punaise nous empêchent de vivre à notre aise** (*Sagesses du corps, 2513: Anjou)*. Сепак, во однос на некои други паразити како на пример крлежот, вошката е многу помалку опасна: (21) Ⓕ **Tiqueux de poux s'ennuie** = «големите грешници се подбиваат со малите» (*Sagesses du corps, 2485: Quittard*).

Поради нивната улога на паразити вошките симболизираат **злобни луѓе**: (22) Ⓕ **fils de pou** = «injure» (*Rolland, t. 12, 160*), (23) Ⓕ **C'est le plus maigre pou qui mord le plus fort** (*Rolland, t. 12, 161: Wallonie)*, (24) Ⓕ **L'éléphant se laisse caresser, le pou non** = «малите луѓе се злобни луѓе» (*Dictionnaire des citations: Lautréamont)*, (25) Ⓕ **Il trouverait un pou sur la tête d'un chauve** = «tant il a envie de voir les choses ou les gens en mal et en laid» (*Rozan, t. 2, 348)*, (26) Ⓕ **Quel est l'animal le plus ingrat? - C' est le pou, parce que plus vous le nourrissez, plus il vous pique et vous fait du mal** (*Rolland, t. 12, 172)*.

Иако се штетни за човекот, на вошките во минатото се гледало фаталистички како на природни придружници на луѓето па дури и нивното присуство било **доброќудно**: (27) Ⓕ **Les poux, c'est la santé** (*Rolland, t. 12, 168)*, (28) Ⓕ **Les poux, c'est noble Les puces, c'est chien** (*Sagesses du corps, 2481: Anjou*), па дури и **благопријатно за прочистување на крвта** исто како и дејството на пијавиците: (29) Ⓕ **Les poux nettoient le sang comme pas une huile de foie de morue** (*Sagesses du corps, p. 119)*.

Вошките толку се намножувале што понекогаш гнидите по пат на метонимија означувале **глава** во францускиот јазик: (30) Ⓕ **Je vais te frapper sur les lentes** (*Sagesses du corps, p. 119)*, посебен **дел од главата**: (31) Ⓕ **poulière** = «on appelle ainsi à Valenciennes le derrière de la tête qui est le domicile habituel des poux» (*Rolland, t. 12, 157)* или пак **голема брада** односно **брадест човек**: (32) Ⓕ **barbe-à-poux** = «surnom traditionnel donné

aux barbus. Se frédonne fréquemment sur un rythme de valse en passant près d'un monsieur qui arbore dignement cet ornement pileux» (*Edouard)*.

Што се однесува до прекари во функција на етноними, среќаваме уште две фраземи од кои едната се однесува на жители на едно место: (33) Ⓕ **Les lentiers de Saint-Séver** = «sobriquet des habitants de Saint-Séver-Calvados. Ils passaient autrefois pour des petits maîtres ayant les cheveux liés et poudrés à frimas. C'était pour cacher leurs *lentes*, disaient les villages voisins» (*Rolland, t. 12, 168)*, а другата претставува назив-прекар на цел еден народ: (34) Ⓕ **tête à poux** = «*arg.* un breton» (*Rolland, t. 12, 159)*.

Еве уште неколку единици кои се проткаени со хумор и кои се подбиваат со оние кои имаат многу вошки: (35) Ⓕ **Il n'a plus de cheveux, mais il a encore des poux** = «se dit, par plaisanterie, d'un enfant qui vient de se faire tondre ras» (*Rolland, t. 12, 167: Wallonie*), (36) Ⓕ **Tu as peur d'enrhumer tes poux** = «se dit à un enfant qui ne se découvre pas pour saluer» (*Rolland, t. 12, 167*), (37) Ⓕ **Tes poux vont s'envoler** = «se dit à un enfant qui va tête nue dans les champs ou les rues» (*Rolland, t. 12, 167)*, (38) Ⓕ **On dit à un enfant qui se gratte la tête: Tu les changes de parc** (*Rolland, t. 12, 167: Marne)*.

Интересно е да се проследат од социјална гледна точка граѓаните кои биле жртви на вошките. Тоа се пред сè оние луѓе кои не ја одржувале својата лична хигијена: (39) Ⓕ **se laisser manger aux poux** = «être très sale» (*Rey-Chantreau*). Оние што не се грижат за себе се или

мрзливи: (40) Ⓕ **Les poux mangent les paresseux** (*Proverbes de Savoie*), или

сиромашни: (41) Ⓕ **Les poux, c'est les puces des pauvres** = «малите паразити и неволи ги напаѓаат сиромашните а големите богатите» (*Dictionnaire des citations: J. Richepain)*, (42) Ⓕ **Nul vieux vêtement sans poux** = «староста е полна со недостатоци» (*Sagesses du corps, 2484: Quittard)*, (43) Ⓕ **pou affamé** = «un gueux à qui on a donné un emploi lucratif, dans lequel il veut s'enrichir en peu de temps» (*Lagane)*; «sont les misérables, les gueux qui, comme tant d'héritiers, attendent impatiemment la mort d'un parent pour se jeter avec avidité sur une proie qui promet de les engraisser, de les enrichir» (*Rozan, t. 2, 349)*, (44) Ⓕ **pouilleux** = (ex. **barre-toi, eh pouilleux!** «se dit à une personne d'aspect très misérable, pour la prier de passer son chemin» (*Edouard)* (оваа погрда упатува на фраземата: (45) Ⓕ **dire des pouilles à quelqu' un** (варијанти: **chanter pouilles à quelqu'un, pouiller quelqu'un** = «lui faire des reproches, l'injurier» (*Rolland,*

t. 12, 165)), (46) Ⓕ **Le pain dans les gaudes donne les poux** = «расфрлањето со храна создава сиромаштија» (*Sagesses du corps, 1839: Fr. comté)*.

Се чини дека сиромаштијата понекогаш се врзува и за **скржавоста:** (47) Ⓕ **pouillerie** = «extrême avarice» (*Rolland, t. 12, 159)*.

Се разбира дека потенцијални домаќини на вошките можат да бидат и **блазираните богаташи или сладострасниците**: (48) Ⓕ **Homme pouilleux, ou riche ou luxurieux** = «вошливите се или богати или сладострасници» (*Sagesses du corps, 2509: Quittard)*.

Покрај горните категории тука спаѓаат и оние со **заболена кожа**: (49) Ⓕ **se jeter sur une chose comme un pou sur une gale** (*Rolland, t. 12, 162*), (50) Ⓕ **Rarement vieux bouc sans barbe, chèvre sans toux, tête teigneuse sans lente ou poux** (*Sagesses du corps, 2490: Fr. Comté*), како и **војниците**: (51) Ⓕ **Le pou est l'ami du soldat** (*Rolland, t. 3, 254*), (52) Ⓕ **C'est pitié que la guerre, On n'en rapporte que poux et misère** (*Rolland, t. 12, 161)*.

Во врска со вошките постојат многубројни верувања кои се однесуваат на:

начинот на добивање вошки кој зависи од **видот на косата**: (53) Ⓕ **Soubz chevel roux souvent git un poux** (*Rolland, t. 12, 159: XVI s.)* или од **одредени недозволени дејствија**: (54) Ⓕ **Il ne faut pas tailler ni coudre des chemises les vendredis parce qu'elles attirent des poux: il ne faut pas se peigner le même jour pour la même raison** (*Rolland, t. 3, 255)*, (55) Ⓕ **Refusez l'aumône à un mendiant, il vous lance un mauvais regard à la suite duquel vous aurez des poux** (*Rolland, t. 12, 170: Loire)*,

благопријатното дејство на вошките:

Било да е тоа на сон: (56) Ⓕ **Rêver des poux est signe que l'on va recevoir de l'argent** (*Rolland, t. 12, 168: XVIIs.)* или пак во стварноста: (57) Ⓕ **Si vous trouvez sur votre tête un pou rouge, vous avez la certitude de vivre au moins sept ans** (*Rolland, t. 12, 168: Wallonie)*, (58) Ⓕ **Cinq poux vivants, mis dans un jaune d'oeuf, avalés par celui qui a une fluxion de poitrine, le font cracher abondamment et il guérit** (*Rolland, t. 12, 169: Sarthe)*, (59) Ⓕ **Avalés au nombre de 3, 7 ou 9, les poux de corps guérissent la jaunisse** (*Rolland, t. 12, 169: Normandie)*, (60) Ⓕ **Quand un enfant est malingre, c'est qu'il n'a pas de poux; on en prend sur la tête des autres enfants et on les lui met dans les cheveux** (*Rolland, t. 12, 168: Nièvre*).

б) Однесување меѓу човекот и вошката

Откако ќе го полази вошка, човек почнува да се чеша на тоа место: (61) Ⓕ **Celui qui a des poux n'a qu'à se gratter** = «qui se sent morveux se mouche» (*Templeuve)*.

Чешањето сепак не дава резултати па затоа доаѓа следната фаза, односно поштењето: (62) Ⓕ **Va te pouiller!** = «va te promener, laisse-moi tranquille» (*Rolland, t. 12, 159)*, (63) Ⓕ **Bonnes et cordiales paroles sont vaines aux fous, aussi faut-il les pouiller au gourdin, et non à la brosse** = «со лудите потребно е строго однесување» (*Sagesses du corps, 2985: Quittard)*.

Постојат и разни верувања во врска со **последиците од непоштење**: (64) Ⓕ **On dit aux enfants qui ne se peignent pas ou ne se laissent pas peigner par leurs parents que les poux tressent dans leurs cheveux des cordes pour les entraîner dans la mer** (*Rolland, t. 3, 255: Lorient)*, (65) Ⓕ **On dit aux enfants qui ne se laissent pas pouiller, que leurs poux deviendront gros comme des ânes et qu'ils les entraîneront à la rivière** (*Rolland, t. 3, 255: Côte d'or*). Вошките и поштењето се толку нормална работа што понекогаш со таа метафора се претставуваат и други природни појави: (66) Ⓕ **Les villageois s'imaginent que les gouttes de rosée sont des poux d'argent tombés au matin de la tête du soleil qui se peigne** (*Rolland, t. 12, 168: XVII s.)*.

Поштењето, со оглед на својата распространетост, нашло одраз и во неколку гатанки за **поштење со прсти особено со чешел**: (67) Ⓕ **Deux qui couroient et dix qui les chassoient, deux qui les regardent et un qui leur fait la moe** = «deux poux au sain d'eune personne et les deux yeux les regardent et les dix dois qui les chassent et cellui qui les tue leur fait la moe» (*Rolland, t. 12, 171: XV s.)*, (68) Ⓕ **Cinq chiens accouplez je meine à la chasse, Suivant mon gibier, sans sentier ou trace. Tout ce que je prens soudain je l'occy; Ce que je ne prens me demeure aussy; Tant moins j'en trouve, plus grande est ma joye. Quels sont mes chiens, mon bois et ma proye?** (*Rolland, t. 12, 171: XVI s.)*, (69) Ⓕ **Je vais à la chasse dans un bois, si je *le* trouve je *le* tuerai, si je ne *le* trouve pas, je *le* rapporterai** (*Rolland, t. 12, 171: Wallonie*), (70) Ⓕ **Qu-est-ce qu'on pourchasse à prendre: l'ayant pris on n'en tient compte et si on ne peut le trouver, on l'emporte avec soy?** (*Rolland, t. 12, 171: XVI s.)*, (71) Ⓕ **Tel n'a chair ne os ne vesture Met cent bestes hors de pature?** = «le peigne» (*Rolland, t. 12, 171: XVI s.*), (72) Ⓕ **Il n'est pas plus grant que le pied d'une mule Et si en enchasse l'en cent bestes hors de leur pasture** = «le peigne» (*Rolland, t. 12, 171: XV s.*), (73) Ⓕ **Je ne sais pas mordre avec mes dents et des fois je fais la chasse mieux qu'avec un fusil** = «le peigne à poux» (*Rolland, t. 12, 172)*.

На вошките кои останале живи по поштењето им претстои црна судбина: (74) Ⓕ **être comme un pou entre deux ongles** = «être menacé de se trouver inévitablement écrasé entre deux ennemis ou entre deux partis puissants» (*Rozan, t. 2, 349)*, (75) Ⓕ **Ils se sont tant gonflés de manger qu'on tuerait un pouille sur leur peau** (*Rolland, t. 12, 162: Besançon, XVIII s.)*.

А во посебни ситуации како што се на пример затворските услови вошките служеле дури и како средство за исхрана: (76) Ⓕ **mie de pain à bec** = «*arg. mil.* pou» (*Guillemard*).

Се разбира секој може да си ги бара и да си ги пошти своите вошки но многу е неупатно да се бараат вошки кај други. Таа активност се сфаќала како непријателство кон другиот: (77) Ⓕ **chercher des poux (pouilles) à quelqu' un (dans la tête de qqu'un)** = «lui chercher querelle pour de mauvaises raisons» (*Rey-Chantreau)*; сп. го примерот кај Edouard: **Au lieu de me chercher des pouilles, tu ferais mieux de t'épouiller, vieille fripouille!** = «au lieu de me chercher noise tu emploierais mieux ton temps à chercher la vermine qui te démange. - Conseil qu l'on donnait parfois - avant l'invention du D.D.T. - à un individu hargneux et mal rasé», (78) Ⓕ **se faire chercher des poux dans la tête** = «1. être obligé de fournir des justifications 2. subir les questions d' une personne pointilleuse» (*Argot du corps)*.

Со оглед на тоа што вошки имало и има сè уште многу во главите на децата, луѓето се домислувале да им застанат на патот на вошките на најразлични начини: **преку носење на разни предмети**: (79) Ⓕ **J'estime qu'il n'y a rien de plus pectoral qu'une bourse pleine de pistolles pendue au col, outre la propriété qu'elle a de chasser les poux du corps** (*Rolland, t. 12, 169)*, **по природен пат**: (80) Ⓕ **Les poux abandonnent les filles dès que les règles apparaissent** (*Rolland, t. 12, 168: Wallonie)*, **или преку разни дејствија**: (81) Ⓕ **On fait mourir les poux et autres vermines en se frottant d'eau de puits ou de fontaine sous les aisselles et en récitant certaines parolles** (*Rolland, t. 12, 169)*, (82) Ⓕ **Pour se débarasser des poux que vous envoient les sorciers, il faut prendre, sur votre tête, un de ces poux et, avec une petite aiguille, le piquer vivant dans la cheminée: aussitôt tous les poux qui pullulent sur votre corps disparaîtront** (*Rolland, t. 12, 170: Ardennes*).

б. Семантички признаци

§ 6. Анализирајќи ги значењата на француските фигуративни единици (вкупно 82) кои содржат лексеми од лексичко-семантичкото поле "ВОШКА" доаѓаме до следните заклучоци:

- групата признаци "ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ" е претставена преку **3** особини: особината "ИЗГЛЕД" симболизира **грдост**, од една страна (единицата под број 1) и **валканост**, од друга страна (2). Особината "ГОЛЕМИНА" симболизира **ситничарење** (3), **скржавост** (4). Особината "ЌОРАВОСТ" симболизира, преку антифраза, **сиромаштија** (5). Значи вкупно **5** единици се со симболика која потекнува од групата признаци "ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ".

- групата признаци "ОДНЕСУВАЊЕ" е претставена преку **5** особини: особината "ИСХРАНА" симболизира најпрвин **вообразеност, надуеност** (вкупно **3** единици под броевите: 6, 7 и 8), а потоа **радост и уживање** (**1** единица под бројот 9). Особината "МРЗЛИВОСТ" симболизира **мрзливост** (**1** единица под бројот 10). Особината "РАЗМНОЖУВАЊЕ" симболизира **заснованост на гласини** (**1** единица под број 11) и **сиромаштија** (**1** единица под број 12). Особината "ИЗБУВЛИВОСТ" симболизира **колерик, избувлив човек** (вкупно **3** единици под броевите 13, 14 и 15). Особината "ОДНЕСУВАЊЕ СПОРЕД ВРЕМЕТО И ДРУГИ ПОЈАВИ" директно не симболизира ништо но нејзината присутност упатува на поврзаноста на **вошките со априлскиот ветар** (**1** единица под број 16). Значи вкупно **11** единици се со симболика која потекнува од групата особини "ОДНЕСУВАЊЕ".

- групата признаци "ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ДРУГИТЕ ЖИВОТНИ" е претставена преку **2** единици кои симболизираат **ситно суштество** (**1** единица под број 17) и **паразит** (**1** единица под број 18).

- групата признаци "ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ" е претставена преку **2** особини. Особината "НАПАЃАЊЕ НА ЛУЃЕТО И ЦИЦАЊЕ НА КРВТА" симболизира повеќе работи: **незгоден паразит** (вкупно **10** единици под броевите: 19, 20, 21, 35, 36, 37, 38, 53, 54 и 55), **злобник** (вкупно **5** единици под броевите: 22, 23, 24, 25 и 26), **благопријатно дејство за здравјето** (вкупно **6** единици под броевите: 27, 28, 29, 58, 59 и 60), **делови од телото** (вкупно **3** единици под броевите: 30, 31 и 32), **етноними** (вкупно **2** единици под броевите: 33 и 34), **нечистотија** (**1** единица под бројот 39), **мрзливост** (**1** единица под бројот 40), **сиромаштија** (вкупно **6** единици под броевите: 41, 42, 43, 44, 45 и 46), **скржавост** (**1** единица под број 47) или **предзнак за бериќет и долг живот** (вкупно **2** единици под броевите: 56 и 57). Особината "ТРЕБЕЊЕ ВОШКИ" симболизира исто така повеќе работи: **незгоден паразит** (вкупно **27** единици под броевите: 48, 49, 50, 51, 52, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 72, 73, 74, 75, 76, 77, 78, 79, 80, 81 и 82). Значи вкупно **64** единици се со симболика која потекнува од групата особини "ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ".

Сумирајќи ги семантичките признаци на вошката во францускиот корпус, можеме да го дадеме следниот опис на лексичката категорија **Фигуративни значења на вошката во францускиот јазик**:

Вошката во француските фигуративни единици влегува исклучиво со една од следните значенски категории: **како човечко тело** (**грдост**, **валканост**, **ситно суштетство**, **делови од телото**), **како припадност на луѓето** (**етноним**), **како човечко однесување** (**ситничарење**, **скржавост**, **сиромаштија**, **вообразеност, надуеност**, **радост и уживање**, **мрзливост**, **заснованост на гласини**, **колерик, избувлив човек**, **незгоден паразит**, **злобник**) и **како предзнак за** (**благопријатно дејство за здравјето**, **бериќет** и **долг живот**).

§ 7. Кај француските фигуративни единици со вошка ја имаме следната состојба во распоредот на референтната вредност:

- најголем број единици се со негативна референтна вредност (вкупно **73** или **89,02 %**). Негативните признаци и по број се највеќе, 14: **грдост**, **валканост**, **ситно суштетство**, **делови од телото**, **етноним**, **ситничарење**, **скржавост**, **сиромаштија, гордост и надуеност**, **мрзливост**, **заснованост на гласини**, **колерик**, **избувлив човек**, **незгоден паразит**, **злобник**.

- на второ место се единиците со позитивна референтна вредност (вкупно **9** или **10,98 %**). Позитивните признаци на број се 1 + 4 (предзнаци): **радост и уживање** и **предзнак за благопријатно дејство за здравјето**, **невошна година**, **бериќет и долг живот.**

За референтната вредност на вошката во француските фигуративни единици можеме да заклучиме дека вошката речиси исклучиво се јавува со негативен строеж.

§ 8. Француските фигуративни единици со вошка се засновани врз **5** разни стилски фигури, како различни видови на фигуративно значење. Нивната застапеност е следната: од вкупно 82 единици прва по бројност е метафората со **32** единици (**39,02 %**), на второ место се единиците со конкретно значење со **24** единици (**29,27%**), на трето место се наоѓа метонимијата со **14** единици (**17,07 %**), на четврто место се наоѓа компарацијата со **11** единици (**13,41 %**) и на петто место е хиперболата со **1** (**1, 22 %**).

Б. Вошката во македонскиот јазик

а. Семиолошки признаци

§ 9. Од вкупниот број примери со вошка во македонскиот корпус од базата (48), признакот **ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ** е застапен во **4** единици и со **8,33 %** се наоѓа на трето место меѓу три групи признаци. Овој

признак е застапен само со особината: **изглед**. "ИЗГЛЕДОТ" симболизира **мало и немоќно суштество**: (1) Ⓜ свенче = «слабо дете» (*Пеев: Кукуш*) или пак **нешто ситно** (2) Ⓜ Во една торба имат многу вошки = «гатанка за смоква» (*Пенушлиски: Пословици*), (3) Ⓜ Сива вушка серит, а мајка го берит. = «гатанка за брашно во воденица» (*Пенушлиски: Пословици)*, (4) Ⓜ вошки со опашки = «лаги» (*Цепенков: Пословици)*.

§ 149. Признакот **ОДНЕСУВАЊЕ** е застапен во **5** единици и со **10,42 %** се наоѓа на второ место. Овој признак е застапен преку **2** особини: **исхрана** и **кашлање**.

Особината **исхрана** е претставена во **5** единици и таа симболизира **вообразеност, надуеност**: (5) Ⓜ се најала вошката, напрчила опашката = «си вообразува дека направил голема работа која тоа не е» (*Јовановски*), (6) се наду (напеца) како вошка (на тупан) = «се перчи, се замислува некој и нешто» (*РМЈ)*, (7) Ⓜ като попарена в'шка, надул с'м се (*Пеев: Кукуш)*, (8) Ⓜ се качи вошка на рошка = «се збогатува со нечесна работа и се перчи со тоа» (*Каваев, 3214)*.

Особината **кашлање** симболизира **немешање во туѓи работи** токму поради тоа што оваа особина не е карактеристична за овој мал инсект: (9) Ⓜ Кој те пита вошка кашла ле = «не треба човек да се меша во она што не е негова работа» (*Пенушлиски: Малеш)*.

§ 150. Признакот **ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ** е застапен во **39** единици од базата и со **81,25 %** се наоѓа на прво место. Овој признак може да се подели во две подгрупи и тоа: **а)** однесување меѓу вошката и човекот и **б)** однесување меѓу човекот и вошката.

а) Вошката е **незгоден паразит кој ги напаѓа луѓето и им ја цица крвта**: (10) Ⓜ Вошките да го јадат = «клетва кон отсутно лице» (*Пенушлиски: Пословици)*, (11) Ⓜ Секоја вошка се бори за својата глава (*Радио-Хихирику, 12. 07.1987*), (12) Ⓜ вошка = «задевало» (*РМЈ)*, (13) Ⓜ гнидава глава = «1. валкан 2. празноглав» (*РМЈ)*.

Интересно е да се одбележи дека во македонскиот корпус постојат доста гатанки (вкупно **15**) во кои се јавува вошката или како дел од загатката (овие се малубројни од типот на погоренаведените под броевите: 2 и 3) или како одгатка односно дел од одгатката. Еве неколку гатанки во кои вошката се јавува како незгоден паразит: (14) Ⓜ Бело е, малечко е, а на цел свет здодеало = «гатанка за вошка» (*Пенушлиски: Малеш, 33)*, (15) Ⓜ Една лазит, сто по себе водит и за шјада конак опитвит = «гатанка за вошка» (*Пенушлиски: Пословици*), (16) Ⓜ На врв бука соленица? = «гатанка за глава со вошки» (*Цепенков: Пословици*), (17)

Ⓜ Жива живина од жива снага јаде = «гатанка за вошка» (*СбНУ, LXVIII, од Разлошко: браќа Молерови, 43*), (18) Ⓜ Сиво сугаре по парцела пасе = «гатанка за вошка» (*СбНУ, LXVIII, од Разлошко: браќа Молерови, 43)*, (19) Ⓜ Диви кози по рид пасат = «гатанка за вошки» (*Пенушлиски: Пословици)*, (20) Ⓜ Честа гора, во горита диви свињи, крај горита до две змии, крај змиите два бунара = «гатанка за: коси, вошки, веѓи, очи» (*Пенушлиски: Пословици*), (21) Ⓜ Тумба, ламја, смрчко, две огљала, две пијајци, рамно поле, честа гора, куси в'лци, без опашки = «гатанка за човечка глаа: брада, уста, нос, очи, вежѓи, чело, коса и вошки во косата» *(Каваев: Гатанки, 484*), (22) Ⓜ Преку девет постели ноќеска премина и назад се врати = «гатанка за вошка» (*Цепенков: Пословици*).

Вошките го напаѓаат човека во делови од телото кои се заскриени и посебно во главата која е покриена со коса. Па оттаму тие обично и не се забележуваат што било повод за следниве единици: (23) Ⓜ Озгора мазно, оздола азно = «појавноста е поубава од сушноста. Се применувало посебно за жени кои однадвор биле во ред а во главата вошливи» (*Цепенков: Пословици*), (24) Ⓜ вушлива глава = «замрсена работа» (*Пеев: Кукуш)*.

Последнава пословица нè воведува во една група единици во кои се критикуваат **нечистите луѓе**: (25) Ⓜ врие (фати) вошки = «нечист е, не се грижи за својата лична хигиена» (*РМЈ)*, (26) Ⓜ земја шетат, вошки берит = «нечист» (*СбНУ, XVI-XVII, 1900, од Дебар: А. Алексиев)*, и посебно **мрзеливите жени**: (27) Ⓜ Ката ем променета - на Велигден вошлива (*Цепенков: Пословици*), (28) Ⓜ Момата убава, ама главата гнидава = «повеќе се грижи за надворешноста а помалку за куќата» (*Поленаковиќ, 3820)*, (29) Ⓜ Мрзливата вошките ќе ја изедат (*Поленаковиќ, 3841*), (30) Ⓜ Жена мрзелива мезе на вошките бидува (*Цепенков: Пословици*), (31) Ⓜ Мрзливи жени, деца вошливи = «однесувањето на децата зависи од воспитувањето што им го дале родителите» (*Пенушлиски: Пословици)*.

Инаку, како и во францускиот јазик, вошливоста симболизира **сиромаштија**: (32) Ⓜ У сиромав мрзлив не барај пари, во место пари тој си има вошки (*Цепенков: Пословици*), (33) Ⓜ Бог да те чуа од гладна вошка: дека ќе ти се запие, месо ќе ти откине (*СбНУ, IX, од Штип: Чачаров, 124*) (оваа пословица-совет е речиси изоеквивалент на француската пословица со вошка под број 23). Како е можно вошките да се поврзат со пари и богатство не може да се рече, меѓутоа очигледно е дека од едно верување кое е изоеквивалент и во францускиот јазик: (34) Ⓜ Вошки на сон да сонуваш, пари ќе печалиш (*Пенушлиски: Малеш)* настанале неколку

фигуративни единици кои симболизираат **пари, богатство**: (35) Ⓜ полазува некого вошка = «се збогатува» (*РМЈ*), (36) Ⓜ полазува некого туѓа вошка = «добива наследство» (*Каваев, 495*), (37) Ⓜ Дури не те полазит чужѓа вошка, немаш свој = «се однесува на имот» (*Каваев, 777*).

б) Откако ќе осетат дека ги полазиле вошки луѓето почнуваат да се чешаат и да ги бараат вошките најпрвин со рака (за телесните вошки): (38) Ⓜ Секој се бара в пазуа за да најди нешто, и пак неќи да најди? = «гатанка за телесна вошка» (*Цепенков: Пословици*), а потоа и да се поштат: (39) Ⓜ Повикал гости и седнал да се пошти = «се вели за човек кој не им обрнува внимание на гостите што ги поканил» (*РМЈ*), (40) Ⓜ Си имам пет пецомана, си и пуштам на честа гора, ми фашчат шути кошути = «гатанка за прсти, глава, вошки» (*Пенушлиски: Пословици*), (41) Ⓜ Иво идит од гора, диви свине си терат пред себе = «гатанка за чешел со вошки» (*СбНУ, XII, од Прилеп: И. Конев, 7*), (42) Ⓜ Црни калуѓери низ гора шетат, бел нерез ги тераше = «гатанка за чешел и вошки» (*СбНУ, IX, од Штип: Чачаров, 15*).

Борбата против вошките понекогаш и не е така едноставна: (43) Ⓜ Лесно е да се бориш против вошките тешко е против гнидите (*Радио-Хихирику, 12.02.1989*), (44) Ⓜ Постој, свекре, да ти скрша вошка на г...от = «ненадевај се никако» (*Пенушлиски: Пословици*).

На судбината на вошката не треба воопшто да ѝсе завидува: (45) Ⓜ Да го закачат како вошка на глок = «клетва за смрт на отсутно лице» (*СбНУ, VIII, од Штип: П. А. Чачаров, 8*), (46) Ⓜ Од вошка кожа не се дерит = «некои го сакаат невозможното, посебно скржавите» (*Цепенков: Пословици*) (слична е со француската фразема со вошка под број 4).

Отстранувањето вошки си нашло место и во две верувања. Во едното поштењето се споменува во претсмртниот момент:

(47) Ⓜ Болен чоек коа да лежи в постела и му дошло саатот да умира, сѐ ќе си го покривал лицето со покроо, како да се крие, и сѐ се поштел околу него, ѓоа има нешто вошки. (*Цепенков: Верувања, 34*), додека во другото верување се санкционира непомагањето во отстранување вошки од ближниот: (48) Ⓜ Вошка да му видиш на некој чоек да му лазит, требало да му ја ватиш, чунки ако не му ја ватиш на тој век ќе му ја јадиш (*Цепенков: Верувања, 99*).

б. Семантички признаци

§ 10. Анализирајќи ги значењата на македонските фигуративни единици (вкупно 48) кои содржат лексеми од лексичко-семантичкото поле "ВОШКА", доаѓаме до следните заключоци:

- групата признаци "ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ" е претставена преку **1** особина: особината "ИЗГЛЕД" симболизира **мало и немоќно суштество** (**1** единица под број 1) или пак **нешто ситно** (вкупно **3** единици под броевите: 2, 3 и 4). Значи вкупно **4** единици се со симболика која потекнува од групата признаци "ФИЗИЧКИ ОСОБИНИ".

- групата признаци "ОДНЕСУВАЊЕ" е претставена преку **2** особини: особината "ИСХРАНА" симболизира **вообразеност, надуеност** (вкупно **4** единици под броевите: 5, 6, 7 и 8), Особината "КАШЛАЊЕ" симболизира **немешање во туѓи работи** (**1** единица под број 9). Значи вкупно **5** единици се со симболика која потекнува од групата особини "ОДНЕСУВАЊЕ".

- групата признаци "ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ" е претставена преку **2** особини. Особината "НАПАЃАЊЕ НА ЛУЃЕТО И ЦИЦАЊЕ НА КРВТА" симболизира повеќе работи: **незгоден паразит** (вкупно **15** единици под броевите: 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 21, 22, 23, и 24), **нечистотија** (**2** единици под броевите 25 и 26), **мрзливост (посебно кај жените)** (**5** единици под броевите 27, 28, 29, 30 и 31), **сиромаштија** (**2** единици под броевите: 32 и 33), **пари, богатство** (**4** единици под броевите: 34, 35, 36 и 37). Особината "ТРЕБЕЊЕ ВОШКИ" симболизира **незгоден паразит** (вкупно **11** единици под броевите: 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47 и 48). Значи вкупно **39** единици се со симболика која потекнува од групата особини "ОДНЕСУВАЊЕ МЕЃУ ВОШКАТА И ЧОВЕКОТ".

Сумирајќи ги семантичките признаци на вошката во македонскиот корпус, можеме да го дадеме следниот опис на лексичката категорија **Фигуративни значења на вошката во македонскиот јазик**:

Вошката во македонските фигуративни единици влегува исклучиво со една од следните значенски категории: **како предметна стварност** (**нешто ситно**, **пари, богатство**), **како човечко тело** (**мало и немоќно суштество**) и **како човечко однесување** (**вообразеност, надуеност**, **немешање во туѓи работи**, **незгоден паразит**, **нечистотија**, **мрзливост /посебно кај жените/**, **сиромаштија**).

§ 11. Македонските фигуративни единици со вошка (48) ја покажуваат следната состојба кај референтната вредност:

- најголем број единици се со негативна референтна вредност (вкупно **42** или **87,5** %). Негативните признаци и по број се највеќе, 7: **мало и немоќно суштество**, **вообразеност, надуеност**, **немешање во туѓи работи**, **незгоден паразит**, **нечистотија**, **мрзливост /посебно кај жените/** и **сиромаштија**.

- на второ место се единиците со позитивна референтна вредност (вкупно **4** или **8,33** %). Позитивен признак е само 1: **пари, богатство**.

- на трето место се единиците со неодредена референтна вредност (вкупно **2** единици или **4,17** %).

И за референтната вредност на вошката во македонските фигуративни единици можеме да заклучиме дека вошката речиси исклучиво се јавува со негативен строеж.

§ 12. Македонските фигуративни единици со вошка се засновани врз **5** разни стилски фигури, како различни видови на фигуративно значење. Нивната застапеност е следната: од вкупно 48 единици прва по бројност е метафората со **38** единици (**79,17** %), второто место го делат единиците со конкретно значење и со аналогија со по **3** единици (**6,25** %), четвртото место го делат метонимијата и компарацијата со по **2** единици (**4,17** %).